

2006-cı ilin I rübünün yekunları üzrə pul siyasətinin yerinə yetirilməsi vəziyyəti haqqında

1. Makroiqtisadi durum və global iqtisadi proseslər

2006-cı ilin I rübündə də Milli Bank makroiqtisadi sabitliyin və berrəqəmli inflyasiyanın təmin olunmasına, ölkənin sosial-iqtisadi inkişaf proqramlarının dəstəklənməsinə yönəlmiş pul siyasəti yeritmişdir. Pul siyasəti qarşısında duran vəzifələrin yerinə yetirilməsinə ölkə daxilində və xaricində baş verən iqtisadi proseslər də təsir göstərmişdir.

Makroiqtisadi vəziyyət. 2006-cı ildə ölkədə iqtisadi artım tempi daha da sürətlənmişdir. I rübdə iqtisadiyyatın əsas makroiqtisadi göstəricisi olan ÜDM-in 39,5%-lik artımı baş vermişdir. Əvvəlki ilin müvafiq dövrünə nisbətən sənaye məhsulunun istehsalında 47.4%, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalında 2,5%, yük daşınmasında 10.7%, rabitə xidmətlərində 28.8%-lik, əmtəə dövriyyəsində 11.9%-lik artıma nail olunmuşdur.

Bazar iqtisadiyyatlı ölkə statusu üçün vacib şərt olan **özəl sektorun** iqtisadiyyatdakı rolu da artmaqdadır. 2006-cı ilin I rübündə ÜDM-in 75%-dən çoxu, o cümlədən sənaye məhsulunun 72.2%-i, kənd təsərrüfatı məhsulunun 99%-i, əsaslı kapitalla investisiya qoyuluşlarının 87.9%-i, yükdaşımaların 52.6%-i, rabitə xidmətlərinin 75%-i qeyri-dövlət bölməsinin payına düşmüşdür.

İnflyasiya 2006-cı ilin mart ayında ilin əvvəlinə nisbətən 4,6%, əvvəlki ilin müvafiq ayına nisbətən 5% təşkil etmişdir. Mövsümi tərəddüdlərə məruz qalan və inzibati tənzimlənən qiymətlərin çıxarılması yolu ilə hesablanan *baza inflyasiya* isə ilin əvvəlinə nisbətən 2,5%, əvvəlki ilin müvafiq ayına nisbətən 4,1% olmuşdur.

İnflyasiya modeli göstərir ki, rüb ərzində inflyasiyanın 19.3%-i **monetar faktorlar**la bağlı olmuşdur. Dövr ərzində pul kütləsi, nominal effektiv məzənnə, dizelin bahalaşması, mövsüm kimi ənənəvi amillərlə yanaşı, dünya bazarında şəkərin qiymətinin yüksəlməsi kimi qeyri-ənənəvi amillər də qiymətlərin dəyişiminə təsir göstərmişdir. Monetar faktorların inflyasiyaya təsirinin nisbətən aşağı olmasına baxmayaraq, inflyasiyanın aşağı düşməsində pul siyasəti mühüm rol oynamışdır.

İqtisadiyyatın gələcək inkişafını təmin edən əsas amil kimi əsaslı kapitalla **investisiyanın həcmi** ötən illə müqayisədə 6.9% artaraq 1.1 mlrd. AZN təşkil etmişdir. Bunun da 67.1%-ni və ya 0,7 mlrd. AZN-ni xarici investisiyalar təşkil etmişdir.

Son illər Azərbaycanın **xarici ticarət balansında** müşayiət olunan müsbət meyllər bu ildə davam etmişdir. Xarici ticarət dövriyyəsi yanvar-fevral aylarında 1037.3 mln.\$ təşkil etmişdir ki, bunun da 497.1 mln. \$ ixracın, 540.2 mln. \$ isə idxalın payına düşür. 2005-ci ilin yanvar-fevral ayları ilə müqayisədə xarici ticarət dövriyyəsinin ümumi həcmi 6.7% artmışdır.

Əhalinin sosial vəziyyətinin də yaxşılaşması davam etmişdir. Belə ki, orta aylıq əmək haqqı 129.7 AZN-ə çatmış və onun artım tempi 20.3% təşkil etmişdir. Əhalinin gəlirlərinin artması isə öz növbəsində alıcılıq qabiliyyətinin yüksəlməsinə səbəb olaraq real sektorun inkişafına zəmin yaradan amillərdən biri olmuşdur.

Dünya maliyyə və əmtəə bazarlarında baş verən meyllər. Aparıcı ölkələrin iqtisadiyyatında baş verən proseslər onların maliyyə bazarlarının indikatorlarında öz əksini tapmışdır.

Hesabat dövründə ABŞ dollarının **məzənnəsi** dünyanın aparıcı valyutalarına nəzərən müxtəlif istiqamətlərdə dəyişmişdir. Belə ki, 2006-cı ilin I rübündə ABŞ dollarının məzənnəsi avroya nəzərən 0.5%, Rus rubluna nəzərən 3.7% dəyərdən düşdüyü halda İsveçrə frankına nəzərən 1.4%, Yapon yeninə nəzərən 1.1%, İngilis funt sterlinginə nəzərən 0.6%, Türkiyə lirəsinə nəzərən 1.2% möhkəmlənmişdir.

Qeyd edək ki, bu dövrdə dolların məzənnəsinə ABŞ-ın xarici ticarət balansındakı kəsirin artması azaldıcı, Federal Ehtiyat Sıaitemi tərəfindən uçot dərəcəsinin yüksəldilməsi (rüb ərzində FES-nin uçot dərəcəsi 2 dəfə dəyişdirilərək 4.25%-dən 4.75%-ə qaldırılmışdır) isə artırıcı təsir göstərmişdir.

Hesabat dövrü ərzində əsas **fond indekslərinin** səviyyəsinin həm ABŞ-da, həm də Avropa və Yaponiyada artması müşahidə edilmişdir. Belə ki, Nyu York Fond Birjasında hərraca çıxarılan 30 ən iri sənaye şirkətinin orta qiymətini əks etdirən *Dou Cons indeksi* 2.1%, ABŞ-ın 100 ən iri yüksək texnoloji şirkətinin səhmlərinin qiymətləri əsasında hesablanmış *Nasdaq indeksi* 3.4% artmışdır. Tokio Fond Birjasında hərraca çıxarılan 225 ən iri şirkətin səhmlərinin qiymətləri əsasında hesablanmış *Nikkei indeksi* isə 4.3%, Avropanın 100 ən iri şirkətinin səhmlərinin qiymətləri əsasında hesablanmış *FTSE eurotop 100 indeksi* 3.5%, Almaniya Fond Birjasında hərraca çıxarılan 100 ən iri şirkətin səhmlərinin orta qiyməti-*DAX indeksi* 8.1% yüksəlmişdir.

2006-cı ilin I rübündə dünya bazarında Brent markalı **neftin orta qiyməti** 62.5 ABŞ dolları təşkil etmişdir. Bu da 2005-ci ilin I rübündə olduğundan (48.1\$) 29.9% çox olmuşdur. Neftin qiymətinin qalxmasına İranın nüvə proqramı ətrafında yaranan ajiotaj, OPEC tərəfindən 2006-cı ilin II rübü ərzində neft hasilatı həcmının azaldılacağına dair fikirlərin səslənməsi, habelə Nigeriyadakı qeyri-sabit siyasi vəziyyət kimi amillər təsir göstərmişdir.

Hesabat dövrü ərzində dünya bazarlarında **qızılın qiymətinin** kəskin artması müşahidə olunmuşdur. Belə ki, beynəlxalq banklararası bazarda qızılın spot qiyməti (1 troya unsiyası = 31,1 qram) 1 yanvarda 517 ABŞ dolları olduğu halda, hesabat dövrünün sonuna 12,8% (və ya 66,2 ABŞ dolları) artaraq 583,2 ABŞ dolları səviyyəsinə yüksəlmişdir. Qızılın dünya bazarlarında qiymətinin yüksəlməsinə əsas səbəb İranın nüvə proqramı ətrafında yaşanan qeyri-müəyyənlik nəticəsində investorlar tərəfindən etibarlı investisiya obyektinə olan qızıla marağın artması olmuşdur.

2. Pul siyasəti

Pul siyasətinin hədəfləri və alətləri. Milli Bank nəzərdə tutduğu tək rəqəmli inflyasiyaya nail olmaq üçün açıq bazar əməliyyatları, kredit hərracları, faiz dərəcələri, habelə məcburi ehtiyat normaları kimi alətlərdən istifadə etməklə pul kütləsinə təsir göstərmişdir.

Hesabat dövrü ərzində **notların** yerləşdirilməsi üzrə Milli Bank tərəfindən 13 auksion keçirilmişdir. Emissiyanın ümumi həcmi 115 mln. AZN, yerləşdirilmiş həcm isə 112,1 mln AZN təşkil etmişdir. Yanvar ayında müxbir hesablarda olan qalıqlarda nəzərə çarpacaq dəyişiklik qeydə alınmasa da, fevral ayından etibarən bu qalıqlarda artım müşahidə edilmiş və bu da notlar üzrə sifarişlərin həcminə və orta ölçülmüş gəlirliliyə təsir göstərmişdir. Sifarişlərin həcmi yanvarda 34,16 mln. AZN məbləğindən 61,7% və 71,5% artaraq fevral və mart aylarında müvafiq olaraq 55,3 və 58,6 mln. AZN təşkil etmişdir. Nəticədə qısamüddətli notları üzrə orta ölçülmüş gəlirlilik azalaraq, dövrün əvvəlində keçirilmiş ilk auksiondakı 11,3%-dən sonuncu auksionda 4,9% səviyyəsinə enmişdir. Dövrün sonuna dövrüyyədə olan notların həcmi 36 mln. AZN təşkil etmişdir.

Bank sisteminin qısamüddətli likvidliyini tənzimləmək üçün Milli Bank **REPO** və **Əks-REPO** əməliyyatlarından da aktiv istifadə etmişdir. Bankların likvid vəsaitlərə qısamüddətli ehtiyacını, onların müştərilər qarşısında öhdəliklərin vaxtında icrasını təmin etmək məqsədilə aparılmış əks-REPO əməliyyatlarının (1 günlük) həcmi 13,7 mln. AZN təşkil etmişdir. Əks-REPO əməliyyatları üzrə orta faiz dərəcəsi isə 13% səviyyəsində olmuşdur. Hesabat dövrü ərzində REPO əməliyyatlarının (1 və 7 günlük) həcmi 0,86 mln. AZN təşkil etmişdir. REPO əməliyyatları üzrə orta faiz dərəcəsi 1 günlük əməliyyatlar üzrə 7%, 7 günlük əməliyyatlar üzrə isə 4% təşkil etmişdir.

Hesabat dövründə **uçot dərəcəsi** dəyişdirilməmiş və 9% səviyyəsində saxlanılmışdır.

Pul kütləsinin əsasən xarici faktorların təsiri nəticəsində əhəmiyyətli genişlənməsi şəraitində Milli Bank **yenidən maliyyələşdirmə əməliyyatlarını** pul proqramında nəzərdə tutulandan az həcmdə həyata keçirmişdir. Milli Bank effektiv və adekvat pul siyasəti yeritmək üçün yeni kreditləşdirmə alətlərinin tətbiqinin genişləndirilməsini davam etdirmişdir. Belə alətlərə misal olaraq **lombard** və **overnayt kreditləşməsi** mexanizmlərini göstərmək olar. Dövr ərzində 1,7 mln. AZN məbləğində lombard krediti verilmişdir.

Milli Bankın İdarə Heyəti 2006-cı ilin fevralından etibarən müddəti 1 ildən artıq olan depozitlərin **məcburi ehtiyata** cəlb olunması praktikasının bərpası barədə qərar qəbul etmişdir. Xatırladaq ki, 2003-cü ildən etibarən müddəti 1 ildən artıq olan depozitlər üzrə məcburi ehtiyatların 0% səviyyəsində müəyyən edilirdi. Burada əsas məqsəd iqtisadiyyata uzunmüddətli kredit qoyuluşlarının maliyyə mənbələrinin genişləndirilməsindən ibarət olmuşdu. Ötən 2 ilin təhlilləri göstərmişdir ki, bu qaydanın tətbiqi uzunmüddətli kreditlərin artımına müəyyən təkan vermişdir. Lakin, son vaxtlar yığıma meyllilik əmsalının əhəmiyyətli yüksəlməsi, eləcə də digər alternativ maliyyə mənbələrinin genişlənməsi şəraitində məcburi ehtiyat normasından azad olmalar hesabına uzunmüddətli kredit qoyuluşlarının artım tempi azalmağa başlamışdır. Bundan başqa ölkədə iqtisadi

artımın əhəmiyyətli sürətlənməsi, xüsusilə neft gəlirlərinin sıçrayışlı artımı və bu gəlirlərin geniş istifadəsi iqtisadiyyatda uzunmüddətli maliyyə mənbələrinin daha da genişlənməsinə gətirib çıxaracaqdır. Məhz bu amilləri nəzərə alaraq Milli Bank məcburi ehtiyat normalarına dair qərar qəbul etmiş və bu qərar özünü tamamilə doğrultmuşdur. Belə ki, son iki ayda uzunmüddətli depozitlərin yenidən məcburi ehtiyat normalarına cəlb olunması ciddi sterilizasiya effekti vermişdir.

Məzənnə. Neftin bir barrelinin dünya qiymətinin yüksək olaraq qalması, xarici investisiyaların yüksək tempə artmaqda davam etməsi və neft gəlirlərinin geniş istifadəsi şəraitində hesabat dövründə də xarici valyutanın təklifi manatın təklifini üstələmişdir. Nəticədə 2006-cı ilin ötən dövründə manatın ABŞ dollarına qarşı rəsmi məzənnəsi 1% güclənmişdir.

Manatın dollara nəzərən nominal ikitərəfli məzənnəsinin möhkəmlənməsinə baxmayaraq 2006-cı ilin I rübündə manatın əsas ticarət partnyoru olan ölkələrin valyutalarına nisbətən orta dəyişiminə xarakterizə edən **nominal effektiv məzənnəsi** ümumi ticarət çəkili 0.4%, idxal çəkili 0.5%, ixrac çəkili isə 0.3% dəyərdən düşmüşdür. Bu əsasən dolların avro, Rusiya rublu və Qazax tengəsinə nəzərən dəyərdən düşməsi ilə əlaqədardır.

Manatın **real effektiv məzənnəsi** 2006-cı ilin I rübündə ümumi ticarət dövriyyəsi üzrə 2.6%, idxal çəkili 2%, ixrac çəkili isə 3.1% artmışdır. **Qeyri-neft sektoru üzrə real effektiv məzənnə** ümumi ticarət dövriyyəsi üzrə 2.1%, idxal çəkili 2.3%, ixrac çəkili 0.2% artmışdır.

Lakin, uzunmüddətli dövrdə ölkənin beynəlxalq rəqabət qabiliyyəti əlverişli olaraq qalmaqdadır. Belə ki, 2006-cı ilin martında 2000-ci ilin dekabrına nisbətən manatın qeyri-neft sektoru üzrə real effektiv məzənnəsi 9,7% ucuzlaşmışdır və ona görə də hesabat dövründəki möhkəmlənmə qeyri-neft ixracatının beynəlxalq rəqabətliyinə elə bir ciddi təsir göstərməyəcəkdir.

Milli Bank valyuta bazarında tələb və təklifi tənzimləmək yolu ilə manatın məzənnəsinə təsir etmişdir. Rüb ərzində Milli Bankın **valyuta bazarına müdaxiləsi** alışıönlü olmuş və 16.7 mln. \$ təşkil etmişdir.

Milli Bankın sərəncamında olan valyuta ehtiyatlarının həcmi 2006-cı ilin I rübünün yekunu üzrə ilin əvvəli ilə müqayisədə (961,71 mln. ABŞ dolları) 6,74 % artaraq 1 026,56 mln. ABŞ dollarına çatmışdır. Dövr ərzində BVF-nin kreditləri üzrə əsas borcun qaytarılmasına və faiz borclarının ödənilməsinə 15,04 mln. ABŞ dolları həcmində vəsait sərf olunmuşdur. Beləliklə, nisbi artım 79,89 mln. ABŞ dollar təşkil etmişdir.

Monetar idarəetmənin institusional inkişafı. Pul siyasəti qarşısında qoyulan vəzifələrə nail olmaq üçün hesabat dövründə monetar idarəetmənin institusional inkişafı da diqqət mərkəzində saxlanılmışdır.

Monetar idarəetmə mexanizminin çox önəmli elementlərindən biri olan mükəmməl **iqtisadi tədqiqat bazasının** dərinləşdirilməsi istiqamətində işlər davam etdirilmişdir.

Baza inflyasiyanı səmərəli hədəfləyə bilən və maliyyə stabilliyini təşviq edən pul siyasəti mexanizminin yaradılması məqsədilə transmissiya kanallarının tədqiq olunması çərçivəsində “*Pul siyasətinin transmissiya mexanizminin tədqiqat metodologiyası*” hazırlanmışdır. Burada monetar əməliyyatların iqtisadiyyatda

rolunu müəyyənləşdirmək, pul siyasətinin ötürücü mexanizminin strukturunu, monetar alətlərin ilk növbədə təsir etdiyi göstəricilər sistemini müəyyən etmək və həmin göstəricilərdə olan dəyişikliklərin real sektora, xüsusilə inflyasiyaya və ümumi məhsul buraxılışına təsirini tədqiq etmək məqsədilə ötürücü kanalların effektivliyinin qiymətləndirilməsi metodları öz əksini tapmışdır. Eyni zamanda ilkin olaraq bir sıra modellər qurulmuş və onun əsasında transmissiya kanallarının real sektora təsir imkanları qiymətləndirilmişdir.

Eyni zamanda *rəsmi məzənnənin hesablanması üzrə beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi və tətbiqi* təhlil olunmuşdur. Müəyyən edilmişdir ki, milli valyutanın digər valyutalara qarşı məzənnə nisbəti valyuta məzənnəsinin rejimi əsasında təyin edilir. Nəzəriyyədə mövcud olan təsbit edilmiş, “üzən” və aralıq valyuta məzənnəsi rejimlərində və onların xarakterik xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq milli valyutanın məzənnəsinin müəyyən edilməsi ətraflı öyrənilmişdir. Təhlildə həmçinin milli valyutanın rəsmi məzənnəsinin hesablanması üzrə beynəlxalq təcrübə öyrənilmiş, Azərbaycanda bu sahədə mövcud vəziyyət qiymətləndirilmişdir və müvafiq təkliflər verilmişdir.

Bundan başqa *kəmiyyət və dəyər parametrlərinin hədəflənməsi üzərində qurulmuş pul siyasəti rejimləri üzrə beynəlxalq təcrübə* öyrənilmişdir. Müasir mərkəzi bankların təcrübəsində pul siyasəti həyata keçirilərkən istifadə olunan müxtəlif strategiyalar tədqiq olunmuşdur. Pul siyasətinin taktikasının müxtəlif operativ hədəflər üzərində qurulması və bunun üçün əsas meyarların seçilməsi, seçilən hədəflərin müsbət və mənfi cəhətləri araşdırılmış və müəyyən edilmişdir ki, ümumilikdə inkişaf etməkdə olan və keçid dövrünü yaşayan ölkələrdə kəmiyyət parametrlərinin hədəflənməsi rejiminə üstünlük verilir. Lakin həmçinin pul siyasətinin transmissiyasında maliyyə vasitəçiliyinin rolunun getdikcə artması tendensiyasını nəzərə alaraq əksər keçid tipli ölkələr dəyər parametrlərinin hədəflənməsi rejiminə keçidi pul siyasətinin perspektiv strategiyası kimi qarşılarına məqsəd qoymuşlar.

Monetar idarəetmə mexanizminin digər elementi olan **pul siyasətinin işlənməsinin təkmilləşdirilməsi** istiqamətində də işlər davam etdirilmişdir.

Baza inflyasiyanı, həmçinin maliyyə stabilliyini idarə edə bilən pul siyasəti mexanizminin yaradılması çərçivəsində *pul siyasətinin əsas istiqamətlərinin işlənməsi üzrə metodoloji standartın hazırlanması* sahəsində tədqiqat mövzusunun işlənməsinə başlanmışdır. Bu sahədə dünya təcrübəsi araşdırılmış və müəyyən olunmuşdur ki, pul siyasətinə dair qərarların hazırlanması prosesi müəyyən bir dövrü əhatə edir və bu dövr ərzində qərarların qəbulu bir neçə mərhələdən keçir. İlk addım əsasən beynəlxalq iqtisadi ssenarilərin müzakirəsi, modellərin köməkliyi ilə inflyasiya proqnozunun hesablanması, müxtəlif modellərdən əldə olunmuş nəticələr əsasında inflyasiya proqnozunun yenidən müzakirə olunması və yekun konsensus proqnozun müəyyən olunmasıdır.

İqtisadi siyasətin koordinasiyası və makroiqtisadi idarəetmə konsepsiyasının layihəsinin işlənməsi çərçivəsində *makroiqtisadi idarəetmənin institusional və normativ-hüquqi səviyyədə təşkili üzrə təkliflərin hazırlanmasına* başlanmışdır. Bir sıra ölkələrin bu sahədə praktiki təcrübəsi öyrənilmişdir. İlk təhlillər nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, makroiqtisadi idarəetmənin ən effektiv təşkili

mexanizminin əsasında Orta Müddətli Xərc Strategiyası (OMXS) dayanır. Bu, orta müddətli dövrdə fiskal çərçivəni müəyyən edir. OMXS-in Albaniya, Çexiya, Cənubi Koreya, Pakistan, Hindistan, İsveç, Finlandiya, Gürcüstan, Norveç, Finlandiya kimi ölkələr üzrə tətbiqi məsələsi araşdırılmışdır.

İqtisadi siyasətin koordinasiyası və makroiqtisadi idarəetmə konsepsiyasının layihəsinin işlənməsi çərçivəsində həmçinin artıq *maliyyə proqramının tərtibi üzrə metodoloji bazanın yaradılması* sahəsində işlərə başlanılmışdır və konkret olaraq bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir. Bu tədbirlərə maliyyə proqramının son vəziyyəti və strukturunda mövcud olan problemlərin müzakirə olunması, maliyyə proqramının sistem şəklində formalaşdırılması üçün zəruri tədbirlər planının hazırlanması, ölkə iqtisadiyyatının xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq makroiqtisadi hesablar çərçivəsində neft və qeyri-neft sahələrinin birbirindən ayrılması, maliyyə proqramının tərtibi üzrə təlimatın mündəricatının tərtib olunması və s. aiddir. Hal-hazırda təlimatın hazırlanmasında beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi istiqamətində mütəmadi işlər görülür, BVF-nun və digər beynəlxalq təşkilatların araşdırmaları nəzərdən keçirilir, xarici mərkəzi banklarda belə bir sənədin hazırlanması və onun strukturu barədə informasiya bazası yaradılır.

Səmərəli monetar idarəetmənin təmin olunması üçün dolğun **informasiya bazasının** yaradılması istiqamətində də mühüm işlər görülmüşdür. Dünya iqtisadiyyatı, o cümlədən MDB məkanında, ölkə iqtisadiyyatında gedən proseslər, xüsusən də qiymətlərin dəyişməsi barədə statistik baza daha da zənginləşdirilmişdir. Eyni zamanda kredit təşkilatlarından daxil olan statistik hesabatların avtomatik rejimdə emal olunması və icmallaşdırılmasının, habelə tədiyyə balansının tərtibinin təkmilləşdirilməsi üzrə işlər gücləndirilmişdir.

3. Monetar indikatorlar və maliyyə bazarları

İqtisadiyyatın pulla təminatı vəziyyəti. 2006-cı ilin I rübündə iqtisadi artımın daha da sürətlənməsi şəraitində pul tələbinə uyğun olaraq pul təklifinin artımı davam etmişdir.

Mart ayının yekunu üzrə **manatla pul bazası** ötən ilin müvafiq ayı ilə müqayisədə 26.8% artmış və 712 mln. AZN təşkil etmişdir. **Geniş mənada manatla pul kütləsi (M-2)** isə 32.6% artaraq 842.1 mln. AZN-ə çatmışdır.

Bank sisteminin pul yaratmaq qabiliyyətini xarakterizə edən göstəricilərin yaxşılaşması müşahidə edilmişdir. Belə ki, **pul multiplikatoru** (manatla geniş pul kütləsinin manatla pul bazasına nisbəti) 2006-cı ilin I rübündə 4.4% artmışdır. Ölkədə bank infrastrukturunun sürətli inkişafı, xüsusən də mütərəqqi ödəniş sistemlərinin tətbiqi, iri və xırda ödənişlər üzrə banklararası elektron hesablaşmalar sisteminin yaradılması, plastik kart dövriyyəsinin genişlənməsi bank sisteminin pul yaratmaq qabiliyyətinin artmasına əlavə stimül verməkdədir.

Depozit bazarı. 2006-cı ilin mart ayında əmanət və depozitlərin həcmi ötən ilin müvafiq ayı ilə müqayisədə 41.3% artaraq 1411 mln. AZN-ə çatmışdır. O cümlədən **hüquqi şəxslərin depozitləri** 49.5% artaraq 866 mln. AZN təşkil etmişdir.

Fiziki şəxslərin əmanətlərinin artımı da davam etmişdir. Belə ki, fiziki şəxslərin əmanətləri 29.9% artmış və 494.5 mln. AZN təşkil etmişdir. Hesabat dövrünün sonuna banklar tərəfindən cəlb olunmuş əmanətlərin 56.4%-i özəl bankların payına düşmüşdür.

Qeyd edək ki, rezidentlərlə yanaşı **qeyri-rezident fiziki şəxslər** tərəfindən də əmanət qoyuluşları yüksək tempə artmaqdadır. Belə ki, 1 aprel 2006-cı il tarixinə ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə qeyri-rezident fiziki şəxslərin əmanətləri 50.1% artmışdır.

Qeyd edək ki, əmanətlərin valyutalar üzrə strukturunun təhlili iqtisadi subyektlərin manata olan inamının artdığını göstərir. Belə ki, ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə əhalinin xarici valyuta ilə əmanətləri 22.9% artdığı halda, **manatla əmanətlər** 2.1 dəfə artmışdır. Bu amil pul kütləsinin strukturunu yaxşılaşdırmaqla manatın iqtisadi dövriyyədə rolunun daha da möhkəmlənməsinə əlverişli zəmin yaradır.

Son bir ildə depozitlər üzrə faiz dərəcələrində yüksəlmə müşahidə edilmişdir. Belə ki, 2006-cı ilin mart ayında manatla depozitlər üzrə orta faiz dərəcəsi 2005-ci ilin martındakı 6.9%-dən 10.5%-ə, xarici valyuta ilə depozitlər üzrə orta faiz dərəcəsi isə 9.9%-dən 11%-ə qalxmışdır. Qeyd edək ki, bu dövrdə ən yüksək artım müddəti 1 ayadək olan depozitlərin faiz dərəcələri üzrə müşahidə edilmişdir.

Kredit qoyuluşları. 2006-cı ilin martında kredit qoyuluşlarının həcmi ötən ilin müvafiq ayı ilə müqayisədə 30% artaraq 1395.1 mln. AZN təşkil etmişdir.

Kredit qoyuluşlarının ÜDM-də (qeyri-neft sektorunun ÜDM-i) xüsusi çəkisi 2006-cı ilin I rübündə ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 1.6% bəndi yüksəlmişdir.

Yeni verilmiş kreditlərin həcmi 2006-cı ilin I rübündə 583.1 mln. AZN təşkil etmişdir.

Təhlil olunan dövr ərzində **kredit qoyuluşlarının sahəvi strukturunda** köklü dəyişikliklər müşahidə edilməmişdir. Son bir il ərzində sənaye və istehsala yönələn kreditlərin məbləği 34.4% artaraq 96.6 mln.AZN, fiziki şəxslərə verilən kreditlərin məbləği 43.9% artaraq 438.6 mln.AZN, ticarət və xidmətə verilən kreditlərin məbləği 41.8% artaraq 390.6 mln.AZN, kənd təsərrüfatı və emala yönələn kreditlərin məbləği 79.6% artaraq 103 mln.AZN, nəqliyyat və rabitə sektorlarına verilən kreditlərin məbləği isə 5.6% azalaraq 123.3 mln.AZN təşkil etmişdir.

Ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən qısamüddətli kredit qoyuluşları 8.9%, **uzunmüddətli kredit qoyuluşları** isə 73.9% artmışdır. Kredit qoyuluşlarında uzunmüddətli kreditlərin xüsusi çəkisi ötən ilin müvafiq dövründəki 32.3%-dən hesabat dövrünün yekunu üzrə 43.3%-ə yüksəlmişdir.

Kredit qoyuluşlarının 96.5%-i bankların, 3.5%-i isə qeyri-bank kredit təşkilatlarının payına düşür. Banklar tərəfindən verilmiş kreditlərin strukturunda **özəl bankların payı** 52.2% təşkil etmişdir.

Ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən dövlət sektoruna verilmiş kreditlər 14.6% azaldığı halda, özəl sektora verilmiş kreditlər 38.4% artmış və **kredit qoyuluşlarında özəl sektorun payı** 89.5%-ə yüksəlmişdir.

Manatın sərbəst dönərli valyutalara nəzərən məzənnəsinin möhkəmlənməsi kredit qoyuluşlarının valyuta strukturuna da təsir göstərmişdir. **Manatla kredit qoyuluşları** 2006-cı ilin martında ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 37.7%, xarici valyuta ilə kredit qoyuluşları isə 25.1% artmışdır. Rübün sonuna kredit qoyuluşlarının 59.3%-ni xarici valyuta ilə verilmiş kreditlər təşkil etmişdir ki, bu da ötən ildə olduğundan 2.3% azdır.

2006-cı ilin mart ayında ötən ilin müvafiq ayına nəzərən **kreditlər üzrə nominal faiz dərəcələrində** kəskin dəyişikliklər baş verməmişdir. 2006-cı ilin mart ayında milli valyuta ilə kreditlər üzrə orta faiz dərəcələri ötən ilin müvafiq ayına nisbətən 0.1% artmış və 01.04.06 tarixinə 15.7% təşkil etmişdir. Manatla hüquqi şəxslər üzrə orta faiz dərəcələri ötən ilin müvafiq ayına nəzərən 0.8% azalaraq 14.7% və fiziki şəxslər üzrə orta faiz dərəcələri isə 2.3% artaraq 18.5% təşkil etmişdir. Xarici valyutada verilmiş kreditlər üzrə orta faiz dərəcələri ötən ilin martındakı 18.6%-ə qarşı 17.9% təşkil etmişdir. Bu dövrdə hüquqi şəxslərə xarici valyutada verilən kreditlər üzrə orta faiz dərəcəsi ötən ilin martındakı 17,2%-dən hesabat dövrünün sonuna 15.9%-ə, fiziki şəxslərə verilən kreditlər üzrə faiz dərəcəsi isə 21,9%-dən 21.7%-ə enmişdir.

Mütəşəkkil Banklararası Kredit Bazarı. Hesabat dövrü ərzində Mütəşəkkil Banklararası Kredit Bazarında əqdlər AZN və ABŞ dolları ilə bağlanmışlar. AZN ilə bağlanmış əqdlərin ümumi həcmi 4,3 mln. AZN təşkil etmişdir. Manatla verilmiş kreditlərin müddəti 7-90 gün diapozonunda olmuşdur. ABŞ dolları ilə bağlanmış əqdlərin ümumi həcmi isə 4,7 mln ABŞ dolları təşkil etmişdir. ABŞ dolları ilə verilmiş kreditlərin müddəti 2-90 gün diapozonu təşkil etmişdir.

Dövlət qısamüddətli istiqrazlar bazarı. 2006-cı ilin I rübü ərzində Maliyyə Nazirliyi tərəfindən Dövlət qısamüddətli istiqrazların yerləşdirilməsi üzrə 6 hərrac keçirilmişdir. Emissiya həcmi 23 mln. AZN təşkil etmişdir. Yerləşdirilmiş DQİ-lərin həcmi 18,54 mln. AZN təşkil etmişdir. 2006-cı ilin I rübü ərzində orta ölçülmüş gəlirlilik ilk hərracda olmuş 12,44%-dən sonuncu hərrac zamanı 5,61% səviyyəsinə enmişdir. Hesabat dövrünün sonuna dövriyyədə olan DQİ-lərin həcmi 18,54 mln. AZN. təşkil etmişdir.

Valyuta bazarı. Valyuta bazarının həcmi 2006-cı ilin I rübündə ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 10.4% artaraq 2,2 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmişdir. Valyuta əməliyyatlarının 86.8%-i ABŞ dolları ilə, 10.4%-i Avro ilə, 2.5%-i Rusiya rublu ilə və 0.3%-i digər valyutalarla aparılmışdır. Ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə avro ilə əməliyyatların həcmnin ciddi artımı qeydə alınmışdır. Belə ki, ötən ilin I rübündə avro ilə əməliyyatlar ümumi valyuta əməliyyatlarının 5.7%-ni təşkil etmişdi.

Beləliklə 2006-cı ilin I rübündə ölkədə makroiqtisadi və monetar situasiya ümumən əlverişli olmuş, iqtisadi artım proseslərində müsbət keyfiyyət dəyişiklikləri davam etmişdir.